

Katarzyna Maliszewska

Pukam do drzwi kamienia...
Teatr egzystencjalny w doświadczeniach biograficznych
- konteksty pedagogiczno-andragogiczne

Rozprawa porusza problematykę teatru egzystencjalnego w doświadczeniach biograficznych dorosłych w perspektywie przeżywania niepełnosprawności egzystencjalnej. Uzasadnieniem rozpoczęcia badań nad wspomnianą tematyką była osobista potrzeba zagospodarowania nieobecnego dyskursu związanego z ważnym – w moim przekonaniu – zjawiskiem edukacyjnym, jakim jest teatr egzystencjalny. To także próba otwarcia dyskusji na temat miejsca teatru w przestrzeni pedagogiki i andragogiki, które ograniczają często swój potencjał badawczy, wykorzystując i interpretując teatr wyłącznie w celach metodycznych albo wąsko (technicznie) terapeutycznych. Pułapką przyczyniającą się do nieobecności pogłębionej refleksji na temat egzystencjalnego wymiaru teatru może być także radykalna polaryzacja dziedzin nauki i sztuki. Tymczasem szukanie inspiracji poza dziedziną badań społecznych ma szansę pogłębić pedagogiczne i andragogiczne źródła, a także wskazać nowe kierunki i sposoby budowania opowieści o ludzkim doświadczeniu.

Kategoria *teatru egzystencjalnego* związana jest z ludzkim doświadczeniem i biografią. Pojęcia tego nie można znaleźć w literaturze przedmiotu. Utworzyłam je poprzez połączenie teatralnej perspektywy z terminem *niepełnosprawności egzystencjalnej*. Owocem tego zespolenia jest wizja teatru, który skierowany jest na pracę z ludzkim doświadczeniem, jednostkową tożsamością i biograficznymi potrzebami, który wspomaga człowieka w podejmowaniu pogłębionej autorefleksji. Praca podejmuje także rozważania nad fundamentalnym pytaniem o napięcie między sztuką a terapią w działaniach edukacyjnych i artystycznych. Zależało mi na ukazaniu dwoistości w przestrzeni myślenia pedagogicznego, a także zaakcentowaniu istotnych zagrożeń w popularnej praktyce teatralnej.

Badania mają interdyscyplinarny charakter, łącząc zainteresowania z dziedziny pedagogiki, andragogiki i teatrologii. Ich celem było rozpoznanie teatru jako jednej z możliwych form edukacji dorosłych w perspektywie biograficznej; ukazanie działalności nieprofesjonalnych teatrów osób dorosłych oraz eksploracja doświadczeń teatralnych pod kątem kształtowania strategii radzenia sobie z niepełnosprawnością egzystencjalną. Na

podstawie zgromadzonego materiału empirycznego oraz kontekstów z literatury przedmiotu rozwinęłam pojęcie *niepełnosprawności egzystencjalnej*, wyodrębniając jej trzy wymiary: 1. obcości własnego ciała i psychiki oraz nadmiernej komplikacji i nieprzejrzystości sytuacji życiowych; 2. nienadążania za zmianami społeczno-kulturowymi i rozmijania się z zewnętrznymi wymaganiami/oczekiwaniem; 3. przeżywania rozmaitych kryzysów życiowych.

W badaniach wzięły udział grupy teatralne zrzeszające dorosłe osoby z niepełnosprawnościami, realizujące w swojej pracy ideę teatru egzystencjalnego. Powodem takiego wyboru była chęć ukazania na potrzeby refleksji andragogicznej dorosłości obarczonej zdwojoną niepełnosprawnością: uniwersalnym niedomaganiem i dodatkowo ograniczeniami psychobiologicznymi. W tym ujęciu niepełnosprawność egzystencjalna, nakładając się na niepełnosprawność rozumianą potocznie – zostaje spotęgowana i tym samym jej przeżywanie może stać się lepiej widoczne.

Rozprawa składa się ze wstępu, trzech rozdziałów oraz zakończenia. Pierwszy rozdział stanowi wprowadzenie w teoretyczno-metodologiczne konteksty projektu, osadzając koncepcję badań w paradygmacie interpretatywnym/hermeneutycznym, który akcentuje wartość kategorii rozumienia i sensu, a także w centrum badań o charakterze jakościowym. Zastosowałam metodę wywiadu narracyjnego, analizy i interpretacji materiałów wizualnych (spektakli teatralnych) oraz elementy obserwacji i autoetnografii. Dwa pozostałe rozdziały teoretycznobadawcze skoncentrowane są bezpośrednio wokół głównych kategorii – niepełnosprawności egzystencjalnej oraz teatru egzystencjalnego. Pracę domyka narracja (zakończenie), w której podjęłam próbę odpowiedzi na główne problemy badawcze, a także zawarłam refleksje dla praktyki teatralnej w przestrzeni działań edukacyjnych.

Zadaniem teatru egzystencjalnego (co staram się pokazać na przykładzie badanych grup teatralnych) jest poszukiwanie miejsca samorealizacji ludzi uciśnionych i pozbawionych głosu; inkluzja w społeczność lokalną osób doświadczonych marginalizacją; wsparcie w przepracowywaniu kryzysów wewnętrznych oraz wspomaganie rozwoju i rearanżacji tożsamości uczestników i twórców projektów teatralnych. Na podstawie literatury przedmiotu, zgromadzonego materiału badawczego oraz własnych przemyśleń skonstruowałam sieć kluczowych kategorii, które składają się na autorską koncepcję teatru egzystencjalnego, a także wyznaczają kierunek myślenia i działania w przestrzeni pedagogicznych i andragogicznych działań teatralnych.